

WILLIAM JOHN THOMS VE “FOLKLOR” BAŞLIKLİ YAZISI

Richard M. DORSON - W. J. THOMS
Çev. Serpil Aygün CENGİZ

Bu yazıda iki ayrı çeviri yer almaktadır. Birincisi **Richard M. DORSON**'un 1968 yılında yayımlanmış “The British Folklorists (Chicago : The University of Chicago Press) adlı kitabının Thoms’a ayrılan bölümünden yapılan özet çeviridir. İkincisi, **William Jhon Thoms**'un Athenaeum dergisinde 22 Ağustos 1846 tarihinde Ambrose Merton takma adıyla yazdığı “Folklore” adlı makalesidir. Bilindiği üzere Thoms, ingilizcedeki “folklore” terimini bu yazısında “popüler antikitelere” ve “popüler edebiyat” terimleri yerine önermiştir. Bu yazıdan sonra “folklor” terimi bilim dünyasında benimsenmiş ve yayılmıştır. Bununla birlikte, “halk bilimi” karşılığında daha 1780’lerde Almanya’da “Volkskunde” teriminin kullanılmaya başlandığını da belirtmek gerekir. (Bkz. Gözaydın, Nevzat, (1992), Yine Folklor Üzerine”, Türk Dili, Haziran : 1081-1021) (Çevirenin Notu)

WILLIAM JOHN THOMS¹

Richard M. DORSON

1803-1885 yılları arasında yaşamış İngiliz bir folklorcu olan W. J. Thoms, yaşamı boyunca, eskilerden kalma kültürel malzemenin derlenmesi ve değerlendirilmesi işini kendine amaç edinen antikite derneklerinde etkin görevlerde bulunmuştur. 1838’de *Society of Antiquaries*’e (*Antikitelere Derneği*) üye seçilmiş ve aynı yıl *Camden Society*’de görev al-

mış, ayrıca 1872’de de *Percy Society*’ye üye olmuştur. Bu derneklerin yayınlarına hem kitap yazarak hem de çeviri yaparak çeşitli katkılar sağlamıştır.

Thoms bütün bu çalışmalarını sürdürürken bir yandan da 1845 yılına kadar Chelsea Hastanesinin sekreterlik ofisinde, daha sonra 1863 yılına kadar Lordlar Kamarasının matbaasında, 1882’ye kadar ise Lordlar Kamarasının kütüphanesinde memur olarak çalışmıştır.

Thoms’un ilk yayını 3 cilt olarak 1828’de *A Collection of Early Prose Romances (İlk Nesir Hikâyelerin Bir Derlemesi)* adıyla çıkmıştır. Ortaçağ anlatılarının toplandığı bu çalışmada farklı kültürlerin efsane, masal gibi anlatıları arasındaki benzerliklere dikkat çekilmektedir. Bu yapıt, 1858’de *Early Prose Romances (İlk Nesir Hikâyeler)* adıyla genişletilerek tekrar basılmış ve çok önemli bir kaynak kitap haline gelmiştir.

Thoms, 1838 yılında kraliyet ailesinin işlevlerini, toplumsal ayrıcalıklarının ve yetkilerini değerlendirdiği *The Book of Court*’u (*Saray Kitabı*) yayınlamıştır. Ertesi yıl, British Museum’da el yazmaları üzerine yaptığı çalışmalarını *Camden Society* için yayına hazırladığı *Anecdotes and Traditions, illustrative of Early English History and Literature (Anekdotlar ve Gelenekler, Erken Dönem İngiliz Tarihi ve Edebiyatının gösterimi)* adlı kitabında değerlendirmiştir. 1834’te

Lays and Legends of Various Nations (Değişik Ulusların Destanları ve Efsaneleri) serisini çıkarmaya başlamıştır. Bu seride Almanya, Fransa, İspanya ve Tataristan'dan konuyla ilgili çok çeşitli örnekler verilmektedir. Thoms, bu seriyi çıkartmaktaki amacını aynı yıl yayınladığı *Lays and Legends of Germany* (Almanya'nın Destanları ve Efsaneleri) adlı kitabının kapağına Sir John Malcol'm'dan şöyle bir alıntı koyarak göstermektedir: "Bir halkı yakından tanımak isteyen kimse, o halkın yaygın hikâyelerini veya yerel boşanaçlarını göz ardı etmemelidir." 1844'te Percy Society için *The History of Reynard the Fox, from the edition printed by Caxton in 1481. With notes, and an introductory sketch of the literary history of the romance'i* (1481 Caxton baskısından Reynard the Fox'un Tarihi. Notlar ve hikâyenin edebi tarihinin bir giriş skeciyle) yayınlamıştır. 1846'da bazı halk hikâyelerini ve masallarını çocuklar için yeniden kaleme alarak *Gammer Gurton's Famous Histories* (Gammer Gurton'un Ünlü Tarihleri) ve *Gammer Gurton's Pleasant Stories* (Gammer Gurton'un Hoş Hikâyeleri) adıyla iki kitap olarak yayınlamıştır.

Thoms, haftalık edebiyat-bilim ve sanat dergisi olan *Athenaeum*'un 22 Ağustos 1846 tarihinde yayınlanan sayısına Ambrose Merton takma adını kullanarak bir yazı yazmış ve "popüler antikitelere" ile "popüler edebiyat" terimleri yerine "folklor" terimini önermiştir²

Thoms bu tarihten sonra da *Athenaeum* dergisinde çeşitli folklor konuları üzerine yazmayı ve kendisine gönderilen folklor malzemesini yayınlamayı sürdürmüştür. Bu arada *folklor* sözcüğü kısa sürede benimsenmiş ve 1851 yılında ilk kez (Thomas Sternberg'in yazdığı *The Dialect and Folk-lore of Northampton-*

hire [Northamptonshire Dialekti ve Folkloru] adlı bir kitap kapağında görülmüştür.

Thoms, 3 Kasım 1849'da bir folklor dergisi olan *Notes & Queries*'i tek editör olarak çıkarmaya başlamıştır. 2 Şubat 1850 tarihinden 1872'de derginin editörlüğünden ayrılana dek *Folk Lore* başlığı altında editörden notlar köşesini hazırlamıştır. Onun bu dergideki çalışmaları sonucunda folklor, antikitecilikten bilimsel bir çalışma alanı olmaya doğru yükselmiştir. Bu dergideki yazılarından bir bölümünü 1859 yılında *Choice Notes from 'Notes and Queries': Folk-lore* ('Notes and Queries'ten Seçme Notlar: Folklor) adlı kitabında yayınlamıştır. *Athenaeum* dergisinde Shakespeare'in yapıtlarında bulunan folklor malzemesi üzerine yazdığı yazıların bir kısmını da 1865 yılında *Three Notelets on Shakespeare* (Shakespeare üzerine Üç Kısa Not) adıyla kitaplaştırmıştır.

1873 yılında, yüzyılın folkloru olarak anlatılan birçok kültürel ögenin aslında kulaktan dolma ve uydurulan malzeme olduğu yönündeki kuşkularını örnekleriyle birlikte *Human Longevity, Its Facts and Its Fictions* (İnsanın Uzun Ömürlülüğü, Gerçekleri ve Kurguları) adlı kitabında dile getirmiştir. Bu çalışmalarının sonunda da 1876'da yeni yıl kutlamaları, ortaçağın gizli dernekleri ve büyücülüğe verilen cezalar gibi çeşitli konularda kendi notlarını da düşerek John Strow'un *A Survey of London, Written in the Year 1658*'inin (Londra'ya Genel Bir Bakış, 1658 yılında yazılmış) yeni basımını çıkarmıştır. 1879 yılında Thomas Wright'ın kendisine gönderdiği dört ortaçağ efsanesini ise *Folk-Lore Record* (Folklor Kaydı) adıyla yayınlamıştır.

"Bir folklor derneğinin kurulması

için bir gün bile yitirilmemeli” diyerek 1878 yılında *Folklor Derneğinin* kurucu üyelerinden biri olmuş ve 1885’te ölümüne dek derneğin yöneticisi olarak çalışmıştır.

- 1 Bu yazı Richard M. Dorson’un 1968 yılında yayınlanmış *The British Folklorists* (Chicago: The University of Chicago Press) adlı kitabının Thoms’a ayrılan bölümünden özetlenerek çevrilmiştir.
- 2 Aşağıdaki yazı, W. J. Thoms’un 1846’da *folklor* sözcüğünü ilk kez ortaya attığı söz konusu yazının çevirisidir. (Ç. N.)

FOLKLOR

William John Thoms

Yazılarınız, İngiltere’de bizim *popüler antikite*ler ya da *popüler* edebiyat dediğimiz şeye ilginizin kanıtlarını öylesine gösteriyor ki (söz arasında bu, edebiyattan öte bir bilim dahıdır ve çok yerinde Saksonca bir bileşik sözcükle *forklor* - halk bilimi- olarak adlandırılabilir) bizden öncekilerin toplayarak biriktirdikeleri alanda dağınık, artakalmış bazı şeyleri derlerken yardımınızı göreceğimden ümitsiz değilim.

Geçmiş zamanların âdetleri, gelenekleri, görenekleri, batıl inançları baladları, atasözleri ve başka şeylerini çalışma konusu yapanlar şu iki sonuca varmış olmalılar : Birincisi, bu konulara karşı olan merak ve ilginin şimdi ne denli azaldığı; ikincisi, ne kadarının zamanında gösterilecek çabayla kurtarılabilceğidir. *Athenaeum*, daha geniş çevrelerde dağıtılmasından ötürü Hone’un “Everyday Book” (Günlük Kitap)’ta yapmaya çalıştığının on kat fazlasını daha etkin bir biçimde başarabilir; değindiğim konuyu tanımlayan, binlerce okuyucunun belleğine dağılmış sonsuz sayıdaki çok küçük olayları bir araya getirir ve o çok büyük eski sözler derleyicisinin ve fi-

loloğun Alman mitolojisi için başardığını İngilliz Adaları mitolojisine hizmet ederek başaracak bir James Grimm çıkana dek sayfalarında saklayabilir. “*Deutsche Mythologie*” (Alman Mitolojisi)’nin ikinci baskısında yazarın itiraf ettiği gibi bitmemiş ama çok önemli olan bu kitabı yüzyılımız güçlkle ortaya çıkarabilmiştir : Peki, önemi nedir? Çoğu, ayrı ayrı düşünüldüğünde değersiz ve önemsiz küçük bir olaylar yığını ama yaratıcısının dokuduğu sistemle ilişkisi içinde alındığında ilk kaydedenin onlara atfetmeyi asla hayal bile etmediği bir değer oluşturmaktadır.

Kuzeyden güneye, John o’Groast’tan Land’s End’e kadar bir sözcükten ne çok gerçeklik çıkacaktır! Size eski zamanların kayıtlarını -kimi şimdi terk edilmiş bir gelenek olan olayları- kimi kaybolmuş efsane, yerel gelenek ya da bölük pörçük baladları aktaran haftadan haftaya iletişim kurduğunuz kim bilir kaç okuyucu buluntulardan duyduğu mutluluğu göstermekten memnun kalacaktır.

Bu tür iletişimlerin yalnızca İngiliz antika toplayıcılarına yardımcı dokunmayacaktır. İngiltere folkloruyla (Disraeli’nin anavatanı göstermesi gibi bu ülkenin yazınına *folklor* sözcüğünü tanıtmamanın onur olduğunu düşünüyorum) Almanya’nın folkloru arasındaki ilgi öylesine yakın ki belki de bu türden iletişimlerin Grimm’in Mitolojisinin gelecek baskılarının içeriğini zenginleştirmeye yardımcı olacaktır.

Bu yakınlığın size bir örneğini vereyim : Kitabının bölümlerinden birinde, Grimm, popüler mitolojide guguk kuşunun geçtiği kısımları bütünüyle kullanmakta, insanların şarkılarında söz ettiği kahin kişiliği işleyerek şarkının duyulma sayısından kehanetler çıkaran pra-

tikle ilgili birçok örnek vermektedir. Yaygın bir inancı da kaydetmektedir. “Guguk kuşu üç kez doyuncaya kadar kiraz yemeden asla şarkı söylemez”. Yorkshire’da çocuklardan eskiden derlenen guguk kuşu ve kiraz arasındaki bağı kahin nitelikleri içinde gösteren bir gelenekten daha yeni haberdar oldum. Bir arkadaşım bana, Yorkshire’da çocukların önceden (ve belki bugün de) bir kiraz ağacının çevresinde şu kalıp sözü söylediklerini ilettiler :

*Guguk kuşu, kiraz ağacı
İn aşağı, söyle bana
Kaç yıl yaşayacağımı.*

Sonra çocukların her biri ağacı salladı; düşen kirazların sayısı ile gelecek yaşamlarının yıllarını göstermektedir.

Alıntılıdığım bu tekerlemenin iyi bilindiğinin ayırdındayım. Tekerlemeyle

birlikte uygulanan ama Hone, Brand veya Ellis tarafından kaydedilmemiş bu pratik, kendi içinde önemsizken büyük bir zincirin, folklorumuzun halkalarını oluşturmada önem kazanan olaylardan biridir : *Athenaeum*’dan bir sözcük söz konusu olayı edebiyat antikitelerinin bu ilginç dalında gelecekteki araştırmacıların kullanımına sunmaktadır.

Not : *Dürüstçe size söylemeliyim ki uzun bir süredir “Folklor” umuz üzerine bir çalışma yapmağı düşünüyordum (bu nedenle **folklor** başlığını benden önce kimsenin kullanmasını istemiyordum) ve bu mektupta eksik olsa da tasarladığım çalışmanın yürütülmesiyle kişisel olarak ilgileniyorum, işi yüklenmeniz de ısrar ediyorum.*

* Bu yazı Thoms, W.J. Folklore, Dandes. A. (Ed.) (1965), The Study of Folklore U.S.A: Prentice-Hall, 4-6’dan çevrilmiştir.